

INTENȚIA COMUNICATIVĂ

COMMUNICATIVE INTENTION

CONSIDERAȚII ASUPRA MIJLOACELOR DE EXPRIMARE A INTENȚIEI ÎN TEXTUL LITERAR FRANCEZ

Silvia SANDU,
magistru în filologie, doctorandă,
Universitatea de Stat „Alecus Russo” din Bălți, Republica Moldova

Abstract

The present study focuses on the analysis of the units denoting intention in French literary texts. The problem of intention is examined from the pragmatic, functional and semantic viewpoints.

Rezumat

Cercetarea este axată pe analiza unităților din textele literare franceze, care înglobează caracteristica intenției. Intenția este studiată din mai multe perspective: pragmatică, funcțională și semantică.

“Maestrii limbajului nu sunt cei care folosesc cuvinte rare, dar nici cei care aplică formule clișee, ci persoanele care, cu ajutorul cuvintelor obișnuite ale tuturor, știu să-și exprime cât mai complet intențiile, prin toate mijloacele exprimării expresive” (T. Slama-Cazacu).

Intenția comunicativă inerentă oricărui fapt de limbaj este de bază în identificarea funcției de comunicare, funcție primordială umană, care se realizează prin emiterie și receptare.

Din punct de vedere pragmatic, intenția de comunicare are un rol esențial în procesul emiterii unui mesaj verbal, deoarece anume emițătorul este generatorul oricărei comunicări. În acest sens, cercetătorii J.J. van Cuilenberg, O. Sholten și G.W. Noomen afirmă: „pentru ca transferul de informație să devină un proces de comunicare, emițătorul trebuie să aibă intenția de a provoca receptorului un efect oarecare¹”.

Tradițional, comunicarea este concepută ca un proces bilateral, ce se realizează prin interacțiunea emițătorului cu receptorul. Respectiv, elementul intențional (intenția de comunicare) implică și receptorul, în măsura în care acesta recunoaște nu numai conținutul informativ al mesajului, dar și finalitatea sa pragmatică. Utilizând termenii lui R. Jakobson², putem evidenția, în acest sens, funcția referențială și cea conativă. Toate acestea sunt niște factori fundamentali în determinarea intenției comunicative. Cercetătorii Ch. Baylon și X. Mignot subliniază, în acest context, că „comunicarea verbală nu este doar o activitate voluntară, dar o activitate prezidată de o intenție destinată de a fi recunoscută de receptor³”.

¹Cuilenburg et alii, 1998, p. 21.

²Jakobson, apud Fuchs et alii, 1992, p. 131-132.

³Baylon et alii, 2000, p. 20.

Din perspectivă semantico-funcțională, intenția comunicativă se prezintă ca un factor de generare ghidată a discursului, fiind vectorul în baza căruia participanții își organizează intervențiile lor verbale⁴. Astfel, dacă funcționarea unui discurs e motivată de circumstanțele contextului, atunci elementul intențional determină alegerea strategiilor de comunicare, și anume a mijloacelor lexico-gramaticale ce materializează scopurile strategice ale emițătorului în discurs.

Literatura de specialitate înregistrează o varietate de opinii și definiții în contradictoriu în ce privește discursul. Pentru a evita contradicția în cauză, D. Maingueneau⁵ a delimitat mai întâi și a sistematizat definițiile acestei entități, recurgând la următorul tabel:

Modalități de concepere a discursului

Modalitatea 1	„Act de vorbire” saussurian sau orice caz de enunț.
Modalitatea 2	Unitate superioară frazei, enunț conceput în totalitatea sa, obiect de studiu al „gramaticii textului”.
Modalitatea 3	Enunț considerat din perspectiva dimensiunii sale interactive, puterii sale de acțiune/influență asupra receptorului, înscrierii sale într-o situație de enunțare; obiect de studiu al teoriilor de enunțare sau al pragmaticii.
Modalitatea 4	Conversație considerată ca un tip fundamental de enunțare; obiect de studiu al „analizei conversaționale”.
Modalitatea 5	Entitate ce se opune limbajului ca diversificare superficială legată de varietatea de utilizare a faptelor de limbaj.
Modalitatea 6	Sistem de constrângeri, care reglează producerea unui ansamblu nelimitat de enunțuri, pornind de la o anumită poziție socială sau ideologică.
Modalitatea 7	Enunțare considerată din punct de vedere al mecanismului discursiv, care o condiționează.
Modalitatea 8	Echivalent al „textului”: enunțare scrisă produsă în concordanță cu anumite reguli; enunțare înscrisă într-un interdiscurs comprimat ce fixează mizele istorice, sociale, intelectuale, etc.

Din cele relatate mai sus, e lesne de înțeles că se pune accentul pe aspectul funcțional al discursului, marcând, astfel, mai mult latura lui orală decât cea scrisă. Cu toate acestea, încercarea de a echivala discursul cu textul (Modalitatea 8) nu este prea reușită. Astfel cum nu există o sinonimie absolută între două cuvinte cu sens identic, la fel nu poate exista o echivalență totală între discurs și text.

Cercetătorii H. Widdowson, D. Ellis, G. Cook și R. Bell consideră discursul drept o unitate a limbajului cu caracter comunicativ ce înregistrează atât o formă orală, cât și una scrisă. Discursul este, de asemenea, conceput ca „un sistem semantic⁶” de nivel superior ce se formulează prin intermediul unui text construit după anumite principii interacționale, cognitive și glotice.

Distincția și relația dintre discurs și text devin tot mai pronunțate, dacă conștientizăm că discursul ca proces se exprimă prin textul luat drept produs. Textul, la rândul său, înglobează scopurile discursului sau, mai bine zis, expresia lexico-

⁴Rumleanski, 1997, p. 3.

⁵Maingueneau, 1976, p. 11.

⁶Ellis, 1992, p. 85.

gramaticală a scopurilor funcționale ale autorului⁷. În această ordine de idei, R. Bell susține că „textul este produsul rezultat în urma selecției variantelor oferite de sistemele de TEME ale gramaticii, o unitate care poartă *sensul semantic* al unei afirmații prin intermediul *propozițiilor* între care există legături stabilite cu ajutorul *coeziunii*; discursul este un eveniment cu caracter comunicativ care face apel la potențialul de sens existent în cadrul unei limbi, pentru a transmite o anumită *valoare comunicativă* a actelor de comunicare prin intermediul *enunțurilor*, între care există legături stabilite cu ajutorul *coerenței*” (subl. aut.)⁸.

Acceptăm definițiile propuse de cercetătorul R. Bell, în contextul analizei intenției în textul literar francez.

Un studiu profund al semanticii oricărui text relevă că intențiile autorului nu se manifestă separat. Ele sunt produsul minții umane și capătă calificativul de intenții comunicative numai în cazul când autorul are scopul de a comunica, influența, manipula, persuadea, informa, etc. pe cineva. Prin urmare, sensul în comunicarea verbală este condiționat de folosirea intenționată a unităților lexicale, în concordanță cu cunoștințele lingvistice, sociale, sintactice, semantice și pragmatice ale interacțanților actului comunicativ.

La rândul său, sensul fiecărei unități lexicale folosite în comunicare nu se limitează doar la conținutul său denotativ, înregistrat în dicționare. Sensul este actualizat de autor atunci când crează un text. Vom insista, în cele ce urmează, asupra intențiilor comunicative care pot fi exprimate atât într-un mod direct (explicit), cât și indirect (implicit).

Intențiile explicite sunt transpuse nemijlocit prin semantica unităților lexicale sau a paradigmelor lexicale: cuvinte cu bază (sau rădăcină) comună, derivate prin sufixare și prefixare, ce contribuie la formarea texturii⁹ textului.

Identificăm intențiile implicite în cazul când sensul global al unităților textuale (adică al frazelor) nu coincide cu suma semnificațiilor cuvintelor ce le compun.

Analizând detaliat vocabularul limbii franceze în baza surselor lexicografice „Le Grand Robert de la langue française” și „Le Petit Larousse”, înregistrăm prezența în această limbă a unor cuvinte și locuțiuni perifrastice¹⁰, care includ în structura lor semantică *caracteristica de intenție*. În acest sens, identificăm:

- I) prepoziții și locuțiuni perifrastice prepoziționale: *pour (+inf), afin de, dans le dessein de, en vue de, dans le but de, dans la crainte de (+inf), dans l'intention de, à dessein de, à l'intention de, etc.:*

⁷*idem*, p. 84.

⁸Bell, 2000, p. 179.

⁹Textura, în concepția lui C. Baylon și X. Mignot, reprezintă toată organizarea formală a textului, toate punctele de sudură intercalate într-un tot întreg ce asigură continuitatea semantică și isotopia textului [Baylon et alii, 2000, p. 200].

¹⁰Locuțiunea este “un grup de cuvinte cu înțeles unitar, care se comportă, din punct de vedere gramatical, ca o parte de vorbire unitară” [Constănescu-Dobribor, 1998, p. 208]. Gh. Constănescu-Dobribor evidențiază că toate tipurile de locuțiuni sunt perifraze, de aceea le vom numi și noi locuțiuni perifrastice.

- 1) „Arrange-toi *pour* lui plaire, et à sa femme aussi” (subl. n. - S. S.) (G. Flaubert, *L'éducation sentimentale*, p. 23).
- 2) „*Afin de* mieux loger son ami, il acheta une couchette de fer, un second fauteuil, dédoubla sa literie; et, le jeudi matin, il s'habillait pour aller au-devant de Deslauriers quand un coup de sonnette retentit à sa porte” (subl. n. - S. S.) (idem, p. 50).
- 3) „Quant aux volontés souveraines/De Celui qui fait tout; et rien qu'*avec dessein*,/Qui les sait, que lui seul? Comment lire en son sein” (subl. n. - S. S.) (La Fontaine, *L'astrologue qui se laisse tomber dans un puits* // La Fontaine, *Oeuvres*, p. 65)?

II) conjuncții și locuțiuni perifrastice conjuncționale: *si... que, à dessein que (+subjoctif), afin que, que, ainsi... que, sans que..., pour que, etc.:*

- 4) „Les images que ces lectures amenaient à son esprit l'obsédaient *si* fort, *qu'*il éprouvait le besoin de les reproduire” (subl. n. - S. S.) (idem, p. 19).
- 5) „Tu mangeras mon fils? L'ai-je fait *à dessein*/Qu'il assouvisse un jour ta faim” (subl. n. - S. S.) (La Fontaine, *Le loup, la mère et l'enfant*/La Fontaine, *Oeuvres*, p. 111)?
- 6) „Longtemps! toujours! ma main dans ta crinière lourde/Sèmera le rubis, la perle et le saphir,/*Afin qu'*à mon désir tu ne sois jamais sourde” (subl. n. - S. S.) (Ch. Baudelaire, *Les fleurs du mal*, p. 62)!

Credem că exemplele analizate înglobează unități ce transpun reușit intenția comunicativă a autorului și personajelor.

În plan semantico-funcțional, materialul lexical propus pentru analiză în exemplele citate, evidențiază că funcționarea acestor mijloace lexicale determină și delimitează sensul lor primar „cu intenția de a”, „cu scopul de a”, „pentru ca să”, etc. În plus, aceste unități lexicale simple și locuțiuni perifrastice (prepoziționale și conjuncționale) sunt niște indici formali de suprafață ai relațiilor de coeziune internă a textului. Acești indici explicitează și intenția autorului.

Reieșind din faptul că aceste unități lexicale și locuțiuni perifrastice, mai cu seamă *pour, afin de, avec dessein, si... que, à dessein que, afin que* sunt unități coezive importante (coeziunea, după R. Bell, fiind „unul dintre cele șapte standarde ale textualității”¹¹), ele au o frecvență sporită în textele literare franceze.

La exprimarea intenției într-un text literar își mai dau concursul și alte mijloace lexicale:

III) adverbele și locuțiunile perifrastice adverbiale: *exprès, expressément, à dessein, intentionnellement, délibérément, volontairement, résolument, etc.:*

- 7) ”- Je ne l'ai pas perdu! dit Jean de Bize.
- Quoi?
- Je l'ai laissé tomber *exprès*” (subl. n. - S. S.) (H. Troyat, *Le carnet vert et autres nouvelles*, p. 45).
- 8) ”Mais on me défendit *expressément* de me présenter avant midi” (subl. n. - S. S.) (A. France, *Le crime de Sylvestre Bonnard*, p. 183).

¹¹Bell, 2000, p. 171.

IV) adjectivele: *délibéré, intentionnel, voulu, exprès, significatif, etc.*:

- 9) "Ne sois jamais insolent que par volonté *délibérée*, et seulement à l'égard d'un homme plus puissant que toi" (subl. n. - S. S.) (Alain, *Propos sur le bonheur*, p. 245).

V) locuțiunile verbale: *avoir l'intention (de), avoir le dessein (de), avoir en vue, en vouloir (à qch), parvenir à son but, parvenir à ses fins, en avoir (à)*;

VI) verbele și semi-perifrazele verbale: *résoudre, songer (à), chercher (à), prétendre, tenter, intentionner, projeter, se proposer (de), préméditer, préparer, méditer, mûrir, entendre, signifier, viser à, vouloir (+inf.), compter (+inf.), etc.*:

- 10) "Donc, il *résolut* de la posséder à lui seul; et d'aller vivre ensemble bien loin; au fond d'une solitude; il cherchait même sur quel lac assez bleu, au bord de quelle plage assez douce, si ce serait l'Espagne, la Suisse ou l'Orient; et choisissant exprès les jours où elle semblait plus irritée, il lui disait qu'il faudrait sortir de là, imaginer un moyen, et qu'il n'en voyait pas d'autre qu'une séparation" (subl. n. - S. S.) (G. Flaubert, *L'éducation sentimentale*, p. 183).
- 11) "Il eut d'abord l'idée de se présenter souvent, pour marchander des tableaux. Puis il *songea* à glisser dans la boîte du journal quelques articles "très forts", ce qui amènerait des relations" (subl. n. - S. S.) (idem, p. 29).
- 12) "Si tu *cherches* à m'exaspérer, avoue-le tout de suite, et je m'en irai sans demander mon reste" (subl. n. - S. S.) (H. Troyat, *Le carnet vert et autres nouvelles*, p. 83).
- 13) "Vous entendez bien, lui dis-je en le reconduisant, que je ne *prétends* pas imposer à mademoiselle Préfère mon système d'éducation qui est tout intime et parfaitement incompatible avec l'organisation des pensionnats les mieux tenus" (subl. n. - S. S.) (A. France *Le crime de Sylvestre Bonnard*, p. 140).
- 14) "Il s'en taisait par ambition, tenant à le ménager pour le conduire; car il attendait avec impatience un grand bouleversement où il *comptait* bien *faire* son trou, avoir sa place" (subl. n. - S. S.) (idem, p. 146).

VII) substantivele: *intention, projet, dessein, arrière-pensée, but, esprit (de), propos, plan, fins; finalité, objectif, visée, volonté, vouloir, résolution, etc.*:

- 15) "Brusquement, Marcel Lobligeois décida qu'il perdait son temps à Cannes, que la vraie piste était probablement à Paris et qu'il fallait avancer le départ de huit jours. Quand il annonça son *intention* à la famille, tout le monde protesta" (subl. n. - S. S.) (H. Troyat, *Le carnet vert et autres nouvelles*, p. 38-39).
- 16) "Il fallait donc abandonner leur vieux *projet* de vivre ensemble dans la Capitale, pour le présent du moins" (subl. n. - S. S.) (G. Flaubert, *L'éducation Sentimentale*, p. 20).
- 17) "Personne n'est plus dépourvu de *desseins*, d'*arrière-pensée* (...) que, moi" (subl. n. - S. S.) (Colette, *La Naissance du jour*, p. 177).

Din exemplele aduse mai sus, conchidem că intenția autorului este o entitate ce poate fi transpusă în orice text literar, prin diverse mijloace care înglobează în semantica lor caracteristica de intenție. Astfel, au fost puse în evidență unele prepoziții și locuțiuni perifrastice prepoziționale, conjuncții și locuțiuni perifrastice

conjuncționale, adverbe și locuțiuni perifrastice adverbiale, locuțiuni verbale, verbe și semi-perifraze verbale și substantive.

Multe dintre aceste mijloace, mai cu seamă, locuțiunile verbale, verbele și semi-perifrazele verbale, substantivele, prepozițiile și locuțiunile perifrastice prepoziționale, precum și conjuncțiile și locuțiunile perifrastice conjuncționale, înregistrează o frecvență mare în textele literare franceze.

Menționăm că alegerea unităților în construirea oricărui text și actualizarea acestora este condiționată și motivată de intenția autorului. Astfel, dacă autorul nu are scopul de a-și ascunde intențiile, el utilizează explicit unitățile limbii, creând texte după toate regulile pragma-lingvistice, retorice, cognitive și sociale.

Referințe

BAYLON, C., MIGNOT, X. *Initiation à la sémantique du langage*. Paris : Editions Nathan HER, 2000 [=Baylon et alii, 2000].

BELL, R. *Teoria și practica traducerii*. Iași : Editura Polirom, 2000 [=Bell, 2000].

CONSTATINESCU-DOBRIBOR, GH. *Dicționar de termeni lingvistici*. București : Editura Teora, 1998 [=Constatinescu-Dobribor, 1998].

COOK, G. *Discourse and Literature*. Oxford : Oxford University Press, 1995 [=Cook, 1995].

CUILENBURG VAN J. J., SCHOLTEN, O., NOOMEN, G. W. *Știința Comunicării*. București : Humanitas, 1998 [=Cuilenburg et alii, 1998].

ELLIS, D. G. *From Language to Communication*, Hillsdale, New Jersey : Lawrence Erlbaum Associates Publishers, 1992 [=Ellis, 1992].

FUCHS, C., LE GOFFIC, P. *Les Linguistiques Contemporaines (repères théoriques)*. Paris : Hachette Livre, 1992 [=Fuchs et alii, 1992].

MAINGUENEAU, D. *Initiation aux méthodes de l'analyse du discours*. Paris : Hachette, 1976 [=Maingueneau, 1976].

ROBERT, P. *Le grand Robert de la langue française*. 2e éd. Paris : Hachette, 1994 [=Robert, 1994].

RUMLEANSCHI, M. *L'intention communicative: genèse et manifestation*//Analele Științifice ale universității „Alecu Russo”. vol. al XVIII-lea. Bălți : Editura Universitară, 1997 [=Rumleanschi, 1997].

SLAMA-CAZACU, T. *Psiholingvistica*. București : Editura All Educational, 1999 [=Slama-Cazacu, 1999].

WIDDOWSON, H. G. *Discourse Analysis*. Oxford : Oxford University Press, 2007 [=Widdowson, 2007].

Texte literare

ALAIN, E.-A. *Propos sur le bonheur*. Paris : Editions N. R. F., 1928.

BAUDELAIRE, Ch. *Les fleurs du mal*. Târgoviște : Ed. Pandora, 1997.

COLETTE *La naissance du jour*. Moscou : Editions Raduga, 1983.

FLAUBERT, G. *L'éducation sentimentale*. Paris : EDDL, 1996.

FRANCE, A. *Le crime de Sylvestre Bonnard*. Moscou : Editions en langues étrangères, 1952.

LA FONTAINE, J. *Oeuvres choisies*. Moscou : Editions du Progrès, 1964.

TROYAT, H. *Le carnet vert et autres nouvelles*. Moscou : Editions du Progrès, 1974.